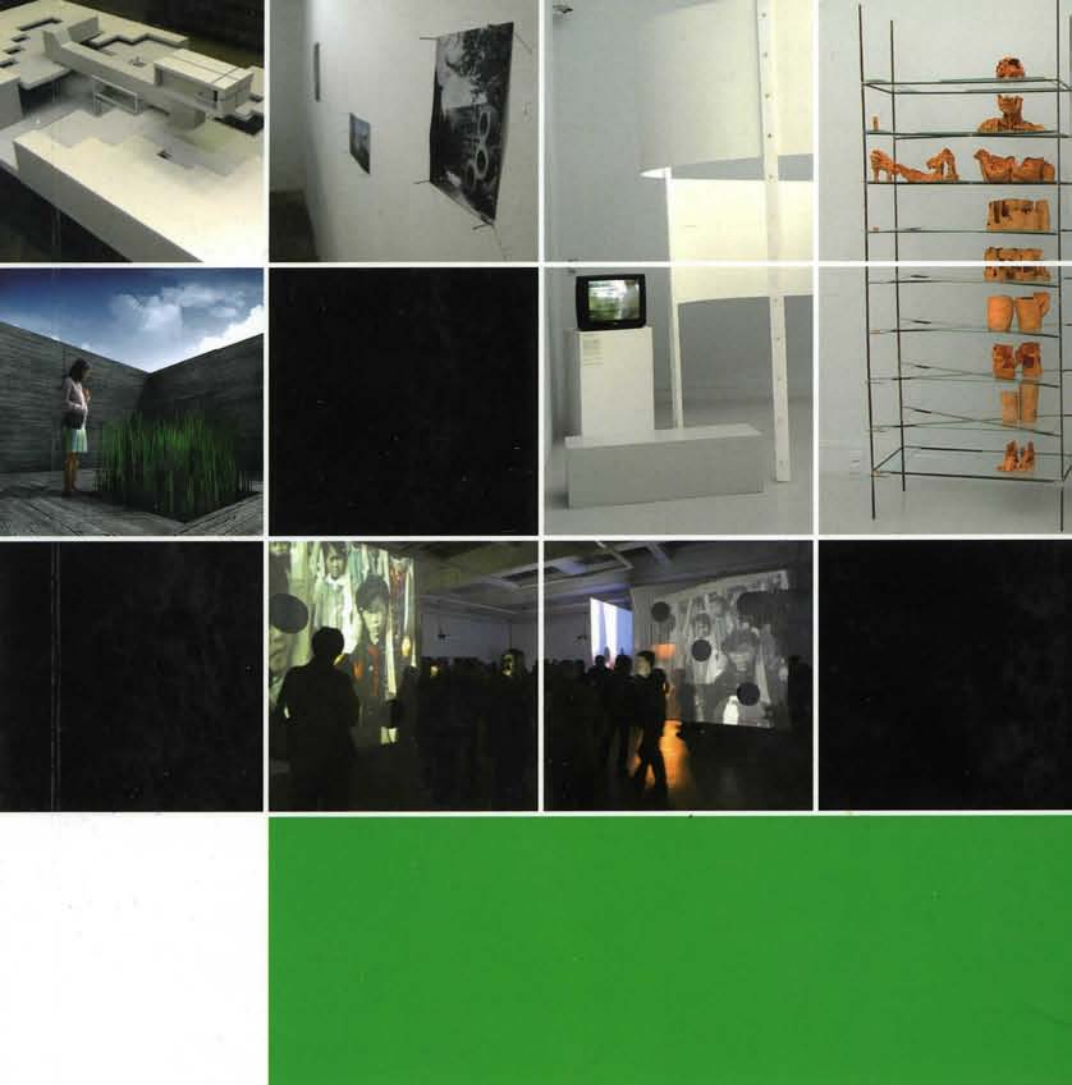

Wobec Formy Otwartej Oskara Hansena

Idea – utopia – reinterpretacja

TOWARZYSTWO NAUKOWE KUL
LUBELSKIE TOWARZYSTWO ZACHĘTY SZTUK PIĘKNYCH
KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

Towarzystwo Naukowe
Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II

Katedra Historii Sztuki Współczesnej KUL

SZTUKA NOWA
Źródła i komentarze

Seria pod redakcją
Małgorzaty Kitowskiej-Łysiak
Marcina Lachowskiego

Tom VI

Wobec Formy Otwartej Oskara Hansena

Idea – utopia – reinterpretacja

Pod redakcją

Marcina Lachowskiego
Magdaleny Linkowskiej
Zbigniewa Sobczuka

LUBLIN

TOWARZYSTWO NAUKOWE KUL

LUBELSKIE TOWARZYSTWO ZACHĘTY SZTUK PIĘKNYCH

KATOLICKI UNIWERSYTET LUBELSKI JANA PAWŁA II

Od redaktorów

Dla Oskara Hansena Forma Otwarta była odpowiedzią na wszystko – to znaczy na świat. Świat, którego problemy, co trzeba przyznać, Hansen widział wyraźniej niż inni, ale przede wszystkim świat, za który czuł się odpowiedzialny i który chciał uleczyć. W poczuciu owej odpowiedzialności i świadomości „naszej nieporadności intelektualnej” wobec nurtujących problemów współczesności, Hansen wyraził głęboki wstyd za zły stan „całej ludzkiej rodziny”. Nie jest więc dziwne, że na pytanie: *Czy nie uważa Pan, że utopia Formy Otwartej powinna umrzeć wraz z Panem?* – Hansen daje odpowiedź, że to właśnie pytanie jest zagadnieniem Formy Otwartej (której *notabene* przecież utopią on sam nazwać nie może, bo jak każdy artysta był przekonany, że jego projekty były możliwe do realizacji).

W odpowiedzi Hansena zawarty jest paradoks, który cechuje też pojęcie utopii. Hansen bowiem sprzeciwiał się zasadności kontynuacji Formy Zamkniętej, ale z pewnością nie Formy Otwartej. I rzeczywiście idea otwartości, idea sztuki jako procesu, wiecznej przekształcalności i sztuki oczekującej na zmiany nie pozwala koncepcji Hansena umrzeć w tym sensie, że po prostu jest ona ujęciem ewolucji, ewolucji skądinąd naznaczonej cyklicznością natury, powtarzalnością, codziennym dążeniem człowieka do uporządkowywania świata, ale i przecież, co trzeba zaznaczyć, podporządkowywania go sobie. Nawet jeśli umarłaby idea Formy Otwartej Oskara Hansena, to idea ewolucji, na której ta pierwsza została oparta, umrzeć nie może, stąd być może utopijne przekonanie o niezłomnej moralności Formy Otwartej i wymóg konieczności jej realizacji, jako jedyne go rozsądnego wyjścia dla naszego świata – po zagrożonego zdaniem Hansena w cichej, globalnej śmierci, oczekującego ostatecznego najazdu barbarzyńców.

Nadając książce poświęconej Oskarowi Hansenowi tytuł *Wobec Formy Otwartej*, chcieliśmy podkreślić, że obecnie kwestią zasadni-

czą jest refleksja nad myślą i postawą Hansena. Nad tym, co z jego idei jest dla nas dziś najbardziej istotne, co się nie sprawdziło, a co wywołało wątpliwości, sprzeciw a może nawet strach? Książka składa się z czterech zasadniczych części, które w sposób wielowarstwowy ukazują: założenia teorii Hansena (*Idea*), kontekst i krytyczną refleksję (*W kręgu utopii*), problem pamięci (*Czas i pamięć*), a wreszcie różnorodną recepcję (*Poza Formę Otwartą*). Publikacja *Wobec Formy Otwartej Oskara Hansena. Idea – Utopia – Reinterpretacja*, zaplanowana jako VI tom serii „Sztuka nowa. Źródła i komentarze”, ma charakter wydawnictwa zbiorowego. Powstała jako rezultat lubelskiej sesji naukowej poświęconej problematyce *Formy Otwartej*, która odbyła się 25 października 2008 roku. W kolejnych artykułach autorzy podejmują namysł nad złożoną i dynamiczną strukturą historycznych uwarunkowań działalności Hansena, inspiracji i redefiniowania jego doktryny w twórczości artystów, reprezentujących kolejne generacje sztuki przełomu XX i XXI wieku. Jesteśmy przekonani, że dla współczesnej twórczości artystycznej postać Oskara Hansena jest jednym z zasadniczych obszarów odniesienia.

Książka zarazem jest odpowiedzią na szerokie zainteresowanie sylwetką architekta, które wzrosło po pośmiertnej – jak się okazało (choć przygotowywanej przez Hansena) – wystawie retrospektywnej jego twórczości w warszawskiej Zachęcie. Wówczas również zostały wydane dwie kluczowe publikacje Hansena – dojrzałe sformułowania Teorii Formy Otwartej, zawierające również próbę jej „praktycznego zastosowania do historyczno-artystycznych analiz”¹. Dwie monumentalne publikacje pozwalają na nowo spojrzeć i odczytać dzieło artysty. Obecna publikacja – *Wobec Formy Otwartej* – obok analitycznej i krytycznej refleksji nad spuścizną Hansena sięga także do źródeł poprzez przedruk dwóch bardzo wczesnych sformułowań programu architekta, z przełomu lat pięćdziesiątych i sześćdziesiątych, otwierających niniejszą książkę. W tomie postanowiliśmy także ponownie opublikować wywiad przeprowadzony z Hansenem przez Wojciecha Włodarczyka, zamieszczony pier-

¹ Oskar Hansen, *Towards Open Form/Ku Formie Otwartej*, Fundacja Galerii Foksal (Warszawa), *Revolver* (Archiv für aktuelle Kunst, Frankfurt), red. Jola Gola, Muzeum ASP w Warszawie, Warszawa 2005; Oskar Hansen, *Zobaczyć świat*, red. Jola Gola, Zachęta Narodowa Galeria Sztuki i Muzeum Akademii Sztuk Pięknych w Warszawie, Warszawa 2005.

wotnie w publikacji towarzyszącej wystawie *W kręgu Formy Otwartej* (1986). Obszerne wywiad pokazuje w sposób najpełniejszy i – jak sądzimy – wciąż aktualny bogatą i skomplikowaną biografię intelektualną Hansena. Za umożliwienie przedruku bardzo dziękujemy panu profesorowi Wojciechowi Włodarczykowi. Przygotowując publikację, nieustannie towarzyszyła nam świadomość złożonego i głębokiego oddziaływania legendy i myśli architekta na współczesność. Lubelskiemu symposium towarzyszyły liczne wystawy twórców, w różny sposób przywołujące ideę Formy Otwartej. Ostatnia część niniejszej publikacji zawiera refleksję nad tymi wydarzeniami. W ten sposób postanowiliśmy spiąć całość swoistą klamrą: poprzez przywołanie wczesnych źródeł i ostatnich reinterpretacji. Mamy nadzieję, że taka formuła książki ukaze otwarty i nieustannie odnawiany świat Oskara Hansena.

*Marcin Lachowski
Magdalena Linkowska
Zbigniew Sobczuk*

Spis treści

Od redaktorów (<i>Marcin Lachowski, Magdalena Linkowska, Zbigniew Sobczuk</i>)	5
--	---

IDEA

Oskar Hansen, Forma Otwarta	11
Oskar Hansen, Forma otwarta w architekturze. Sztuka wielkiej liczby	14
Z Oskarem Hansenem rozmawia Wojciech Włodarczyk	20

DZIEŁO I KOMENTARZ

I. W KRĘGU UTOPII

Jacek Friedrich, Kilka uwag o języku i retoryce Oskara Hansena na marginesie jego wypowiedzi omawiających Linearny System Ciągły	47
Hubert Mącik, Utopia w służbie systemu?	69
Andrzej Szczęscki, Linearny System Ciągły i awangardowa utopia	80
Paulina Filas, Lubelskie osiedle im. Juliusza Słowackiego – między wizją a realizacją	99
Pawilon Stabilnej Formy: Cezary Klimaszewski, Tomasz Kozak, Tomasz Malec, Forma Otwarta jako passe-partout patriarchy?	119
Grzegorz Kowalski, Dwie ostatnie wystawy Oskara Hansena Dyskusja	137
	160

II. CZAS I PAMIĘĆ

Piotr Juszkiewicz, Przestrzeń i pamięć. Projekt oświęcimskiego pomnika Oskara Hansena	173
Małgorzata Kitowska-Łysiak, Jakich pomników potrzebują ocaleni? Glosa	189
Dyskusja	209

III. POZA FORMĘ OTWARTĄ

Marcin Lachowski, Poza Formę Otwartą	217
Łukasz Ronduda, Redefinicje Hansenowskiej Formy Otwartej na przykładzie twórczości Pawła Freislera z przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych	236
Marcin Skrzypek, Forma Otwarta jako narzędzie myślenia i działania	261
Dyskusja	276

APENDYKS

Magdalena Linkowska, Marta Ryczkowska, Chłonne tło zdarzeń, czyli realizacje artystyczne wokół Formy Otwartej	281
Wystawy	291
Spis ilustracji	315
Summary	325
Noty biograficzne	327
Indeks nazwisk	333

14708

Wydanie książki pt. „Wobec Formy Otwartej Oskara Hansena.
Idea – utopia – reinterpretacja” zostało dofinansowane przez
Wydział Kultury Urzędu Miasta Lublin, w związku ze staraniami
Lublina o uzyskanie tytułu Europejskiej Stolicy Kultury 2016

LUBLIN
2016

EUROPEJSKA
STOLICA
KULTURY
KANDYDAT

14 708 w

Twórczość artystyczna i dydaktyczna Oskara Hansena długo pozostawała na marginesie głównego nurtu historii sztuki. Dopiero ostatnie lata zdają się ujawniać doniosłość i wpływ jego teorii nie tylko na uczniów, absolwentów warszawskiej ASP, lecz także na młodych artystów debiutujących w ostatnich latach.

Książka ukazuje złożony układ – działalności Oskara Hansena, rozległości jego myśli, a także oddziaływania idei *Formy Otwartej* w kolejnych dekadach. Zgromadzone artykuły prezentują krytyczną refleksję nad spuścizną architekta, a jednocześnie ukazują siłę oddziaływania jego myśli. Uporządkowane wokół zasadniczych kategorii – idei, utopii, reinterpretacji – przybliżają twórczość Oskara Hansena jako wciąż żywą tkankę współczesności.

ISBN 978-83-7306-464-5

ISBN 978-83-928175-1-2

ISBN 978-83-7363-886-0